

Michał Studnik SVD¹
studnik@werbisci.pl
Misyjne Seminarium Duchowne
Pieniężno

Rys historyczny Biblioteki Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie²

The historic outline of the library of the Higher Mission
Seminary of the Divine Word Missionaries in Pieniężno

Cytowanie: Studnik M., 2022, *Rys historyczny Biblioteki Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie*, Nurt SVD, t. 152, nr 2, s. 37-47

Streszczenie

Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie (MSD) powstała krótko po utworzeniu w roku 1948 Misyjnego Seminarium Duchownego w poniemieckim Niższym Seminarium Duchownym Werbistów. Ze względu na sytuację powojenną początki tworzenia biblioteki były trudne. W dużej mierze księgozbiór stanowiły książki z innych werbistowskich domów zakonnych (głównie z Nysy, Bytomia, Rybnika, Chludowa i Bruczkowa). Kolejnym źródłem, wzbogacającym bibliotekę, była wymiana dubletów z innymi bibliotekami. Obecnie Biblioteka MSD posiada pokaźny

¹Ks. dr Michał Studnik SVD (ur. 1944); przyjął święcenia kapłańskie w MSD w Pieniężnie (1970); po studiach psychologii na KUL podjął w Pieniężnie pracę dydaktyczną i wychowawczą (1974-2020); 1983 uzyskał doktorat; 1997 został wybrany na Koordynatora Strefy Europejskiej SVD (w Mödling k. Wiednia); 2003-2009 dyrektor Wydawnictwa Verbinum.

²Przy pisaniu tego artykułu w wielu miejscach korzystałem z informacji podanych w moim artykule: *Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie*, Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych, r. 26, nr 1, 2020, s. 55-66.

księgozbiór nie tylko z zakresu filozofii i teologii oraz nauk im pokrewnych. Z racji, że kształcą się w tym miejscu przyszli misjonarze, biblioteka specjalizuje się w takich działach jak: misjologia, religioznawstwo, etnologia, lingwistyka, antropologia kulturowa, kulturoznawstwo. Cały opracowany komputerowo księgozbiór (nie licząc podręczników, starodruków i czytelní) liczy obecnie 110 000 woluminów. Biblioteka posiada również zbiór starodruków w liczbie 280. Prace konserwatorskie nad nimi, rozpoczęte w 2015 roku, zostały zakończone w roku 2019.

Słowa kluczowe: księgozbiór misjologiczno-religioznawczy, księgozbiór psychologiczno-pedagogiczny, misje, silesiaca, starodruki, tworzenie biblioteki.

Abstract

The library of the Missionary Seminary of the Society of the Divine Word in Pieniężno (MSD) was established shortly after the foundation of the Seminary in 1948. It was placed in the post-German Lower Seminary. Because of the post-war situation the beginnings of the library were laborious. The whole book collection was largely made up of books from other SVD houses (mainly from Nysa, Bytom, Rybnik, Chludowo and Bruczków). Exchanging doublets with other libraries was a way of enriching the library. Currently, the MSD library has a large collection of books not only in the field of philosophy, theology and related sciences, but due to the fact that future missionaries educate here, the library specializes in such departments as: missiology, religious studies, ethnology, linguistics, cultural anthropology and cultural studies. The entire computer-generated book collection (not counting textbooks, old prints and reading rooms) consists of 110,000 volumes. The library also has a collection of 280 old prints. In 2015 conservation work begun on them and it was completed in 2019.

Keywords: missions, creating a library, missiological and religious book collection, psychological and pedagogical book collection, Silesiaca, old prints.

Wstęp

Jak każda uczelnia, tak i Misyjne Seminarium Duchowne (MSD) Księży Werbistów w Pieniężnie (Piskorek, 2020; Piskorek i Studnik, 1991, s. 1001-1010) posiada swoją bibliotekę, służącą jej wykładowcom, studentom, ale i czytelnikom spoza seminarium. Pomimo że budynek klasztoru księży werbistów, w którym mieści się Misyjne Seminarium Duchowne, liczy już 102 lata, to jednak seminarium³, a wraz z nim jego biblioteka liczy sobie – w porównaniu z wieloma seminariami duchownymi w Polsce – jedynie 74 lata. Wcześniej, tzn. przed II wojną światową,

³Jako Wyższe Seminarium Duchowne.

we wspomnianym budynku klasztoru mieściło się założone w 1922 roku przez niemieckich werbistów Niższe Seminarium Duchowne, w którym odbywały się zajęcia pierwszych klas gimnazjum. Swoją edukację szkoły średniej uczniowie kończyli państwowym egzaminem maturalnym w werbistowskim Niższym Seminarium Duchownym w Nysie na Śląsku. 8 lutego 1939 roku znacjonalizowano jednak budynek klasztorny (łącznie z kościołem) i utworzono w nim hitlerowskie

Fot. 1. Seminarium w Pieniężnie (Archiwum SVD, Pieniężno).

seminarium nauczycielskie (Lehrerbildungsanstalt) (Rivinius, 1996, s. 46; Wojciechowski, 2001).

1. Początki Biblioteki Misyjnego Seminarium Duchownego

Po wojnie ówczesna biblioteka jako placówka szkolna (w dodatku z książkami głównie w języku niemieckim) mogła tylko w niewielkim stopniu zasilić księgozbiór utworzonego w 1948 roku Wyższego Seminarium Duchownego. Znacznie więcej książek przejęła biblioteka z resztek, które zachowały się po bibliotekach werbistowskich domów w Rybniku, Chludowie koło Poznania i w Nysie. Świadczą dziś o tym pieczętki bibliotek tych domów na stronach tytułowych (i w innych miejscach) sporej liczby książek obecnej biblioteki seminaryjnej. Inne źródła, które zasiliły księgozbiór, to darowizny osób prywatnych, m.in. ks. Czesława Białka, ks. Karola Koźnika, Jadwigi Wojtczak i Joachima Jankowskiego oraz instytucji, spośród których warto wspomnieć Składnicę Księgarską, a także Klub Inteligencji Katolickiej w Warszawie. Wiele książek wpłynęło dzięki wymianie dubletów

z innymi bibliotekami, m.in. z bibliotekami seminaryjnymi redemptorystów (Tuchów), jezuitów (Kraków), pallotynów (Ołtarzew).

Na szczególnie wspomnienie zasługuje tu zbiór silesiaków po o. Stefanie Łysiku SVD (1908-1978), etnografie i badaczu kultury i nazewnictwa na Śląsku (Kupisiński, 2006, k. 659-660; Palica, 2016, s. 38-41)⁴. Ten wydzielony obecnie zbiór liczy 1669 woluminów. Jest to niewielka część z dawnych silesiaków o. E. Drobneho i S. Łysika. Na obecny ten zbiór składają się książki i mapy wydane bądź to w języku niemieckim, bądź polskim, głównie od początku XIX wieku do 70. lat XX wieku. Jak już powiedziano, jest to zbiór pod względem liczebnym skromny, ale pod względem jego zawartości zasługuje na uznanie. Można w nim znaleźć np. serie wydawnicze „Schlesische Bibliographie”, wydaną w 30. latach XX wieku, a także „Bibliografię Śląska” z 70. lat XX wieku czy też monografię *Atlas językowy Śląska* autorstwa prof. Alfreda Zaręby. Obie ostatecznie pozycje zostały wydane przez Śląski Instytut Naukowy w Katowicach⁵.

Należy tu również wspomnieć o przejęciu po śmierci o. Bernharda Guhsa SVD⁶ w 2017 roku (absolwenta MSD w Pieniężnie) jego bardzo bogatego, wielojęzycznego zbioru książek z zakresu antropologii, misjologii, kulturoznawstwa oraz nauk pokrewnych.

Już w 50. latach ubiegłego stulecia zaczęto sprowadzać wartościowe pozycje i czasopisma z zagranicy. Stało się to możliwe głównie dzięki finansowemu wsparciu ze strony generalatu Zgromadzenia w Rzymie. Były to książki i czasopisma wydane przez wydawnictwa włoskie, niemieckie, brytyjskie oraz francuskie (Śliwka, 1986, s. 329).

2. Osoby pracujące w Bibliotece MSD

Pionierskiej pracy nad opracowywaniem powstającego księgozbioru i miejsca na bibliotekę podjął się o. Józef Seyda⁷ (1920-1969). Należy więc

⁴Należy przypuszczać, że również część silesiaków o. S. Łysika pochodzi z cennego zbioru ks. Emila S. Drobneho SVD (1889-1948), wybitnego bibliofila, muzealnika, badacza historii i kultury Śląska, zwłaszcza Ziemi Rybnickiej. Księgozbiór ks. E.S. Drobneho liczył, krótko przed II wojną światową, ponad 16 000 woluminów.

⁵Każda z tych serii bibliograficznych liczy po kilkanaście tomów, a *Atlas językowy Śląska* - 7 tomów.

⁶O. Bernhard Guhs SVD przez wiele lat był misjonarzem w Boliwii, a niezależnie od tego ukończył w Meksyku studia antropologiczno-kulturoznawcze.

⁷W pracach tych pomagał mu ofiarnie al. Henryk Renk SVD. Warto tu też

uznać go za założyciela i pierwszego dyrektora seminaryjnej biblioteki w Pieniężnie (1956-1964). Jako wykształcony historyk nie tylko z wielkim zapałem gromadził książki do powstającej biblioteki, ale zadbał też o solidne opracowywanie zbiorów. Co więcej, sam dokształcał się w zakresie bibliotekoznawstwa poprzez lekturę odpowiednich książek oraz udział w zjazdach bibliotekarzy, jak również starał się o zdobycie fachowej wiedzy z tego zakresu przez werbistów odpowiedzialnych za biblioteki w pozostałych polskich domach werbistowskich. W tym celu np. zorganizował dla nich w Pieniężnie dwudniowe szkolenie bibliotekoznawcze (29-30 stycznia 1965 roku) (Konieczka, 1978, s. 266).

Kierownikami – względnie dyrektorami – biblioteki MSD w Pieniężnie byli po o. J. Seydzie (w porządku chronologicznym): o. dr Bolesław Gielata (1964-1966), o. dr Feliks Zapłata (1966-1969), o. mgr Jan Ochliński (1969-1977), o. dr Konrad Keler (1978-1986), o. mgr Ireneusz Piskorek (1987-1990), o. mgr Roman Czajka (1990-1991), br. Krzysztof Bąk (1991-1993), br. Zbigniew Toczek (1993-1994), o. dr Ludwik Fąs (1994-1999), br. Robert Betker (1999-2002), o. dr Ludwik Fąs (2002-2004), br. Krzysztof Bąk (2004-2006), o. dr Piotr Artur Sokołowski (2006-2014), o. dr Michał Studnik (od 1 kwietnia 2014 roku).

Oprócz odpowiedzialnych za bibliotekę w pewnych okresach każdego roku pomagało dwóch, trzech alumnów⁸, a od połowy 60. lat XX wieku zaczęli pracować na etacie pracownicy świeccy, siostry zakonne oraz bracia zakonnicy. I tak w latach 1966-1967 w bibliotece pracował Józef Greńczuk, a w latach 1968-1969 Aleksy Daroszewski. Po nim stanowisko przejął Jan Kapłański (1969-1973), a w latach 1973-1979 w bibliotece pracowała pani Wanda Piontek. W latach 1979-1987 główne prace biblioteczne wykonywała s. Henryka Dyrzsląg SSpS, natomiast w latach 1987-1993 ciężar prac nad księgozbiorem spoczywał na barkach br. Krzysztofa Bąka SVD (1987-1991) i br. Zbigniewa Toczka SVD (1987-1993). W latach 1994-2002 pracę bibliotekarza wykonywał natomiast br. Robert Betker SVD.

W 1995 roku pracę w bibliotece podjęła pani Maria Stadnicka (w charakterze kierownika Działu Opracowań Księgozbioru oraz Wypożyczalni Książek). W latach 2000-2003 w bibliotece pracowała

wspomnieć, że o. Seyda przez wiele lat pełnił również w seminarium funkcję prefekta studiów.

⁸Warto tu wspomnieć, że w tej grupie alumnów byli m.in. późniejsi profesoria w zakresie kultury i religii Chin, mianowicie śp. o. prof. Roman Malek SVD (zm. 2019) i o. prof. Zbigniew Wesołowski SVD – dyrektorzy Institute Monumenta Serica w Sankt Augustin (Niemcy).

pani Marta Gowkielewicz, a w 2002 roku dołączyła do zespołu pracowników biblioteki pani Jolanta Bieryndo. Panie M. Stadnicka i J. Bieryndo nadal pracują w Bibliotece MSD. Jako wolontariusz w latach 2001-2005 pracował przy katalogowaniu pan Władysław Fink, a na niepełnym etacie została zatrudniona pani Bogusława Jamróz⁹. W latach 2008-2014 pracował także br. Adam Bojanowski SVD, który zajmował się katalogowaniem książek – do czasu swego wyjazdu na misje do Mołdawii w 2014 roku.

Od 1983 roku biblioteka dysponuje własną, profesjonalnie wyposażoną introligatornią, w której od 1 lutego 1983 roku pracuje pani Teresa Perżyło. Z wielkim kunsztem zawodowym oprawia ona roczniki czasopism, jak również wymienia uszkodzone okładki książek i wykonuje drobne naprawy renowacyjne. Zakład ten świadczy także usługi introligatorskie dla Archiwum Polskiej Prowincji SVD. Fundamenty tego warsztatu introligatorskiego kładł i przez wiele lat pracował w nim br. Jan Gurba, a przez 29 lat pracowała tam pani Grażyna Jarosz.

3. Księgozbiory zakładowe

W 60. latach ubiegłego wieku za przyczyną o. dra Bolesława Gielaty (1929-2008), ówczesnego prefekta studiów i pełniącego funkcję odpowiedzialnego za bibliotekę seminaryjną, utworzono w kilku salach wykładowych księgozbiory zakładowe, wydzielone z ogólnego zbioru biblioteki. I tak powstały zakłady naukowe: 1° teologii dogmatycznej i teologii moralnej, 2° Pisma świętego, 3° misjologii i religioznawstwa, 4° filozofii, 5° historii oraz 6° filologiczny (językowy). Każdy zakład miał swojego kierownika¹⁰ oraz alumna odpowiedzialnego za wypożyczanie książek zakładowych i za czystość pomieszczenia zakładu. Podczas zarządzania biblioteką przez o. dr. Feliksa Zapłatę (1966-1969) zakład misjologiczno-religioznawczy został w dużym stopniu wzbogacony o wartościowe książki, a w roku akademickim 1973/74 przeniesiony do większej sali – tzw. misyjnej (Śliwka, 1986, s. 330).

Kolejnym etapem rozwojowym tego zakładu był rok 1977, kiedy to z inicjatywy ówczesnego rektora domu i seminarium – o. mgr. Mariana Faliszka – zakład misjologiczno-religioznawczy

⁹Ponadto w różnych okresach w bibliotece zatrudnieni byli następujący bracia zakonnicy werbiści: Paweł Burak, Wojciech Gądek, Sławomir Warzyński, Michał Kujawa, Szymon Porwoł, Piotr Piedziewicz, Marek Wojtaś, al. Gergely Farkas

¹⁰Byli nimi z reguły wykładowcy danych dziedzin nauki, którzy byli odpowiedzialni za cały zakład, ale i proponowali dyrektorowi biblioteki zakup książek z danej dziedziny.

został przeniesiony w inne miejsce i urządzony bardziej funkcjonalnie i przyjaźnie dla czytelnika (Sołoducha, 2004, s. 27).

W 70. latach wszystkie księgozbiory zakładowe ponownie zostały wciągnięte do ogólnej ewidencji biblioteki. Pewnego rodzaju wyjątek stanowi – ze względu na jego wielką objętość – księgozbiór dawnego zakładu misjologiczno-religioznawczego, który znajduje się w osobnym magazynie bibliotecznym jako księgozbiór specjalistyczny.

4. Czytelnia

Jeszcze w 50. latach XX wieku o. Józef Seyda i Henryk Renk w dawnym tzw. oratorium ojców utworzyli czytelnię ogólną, stanowiącą część biblioteki.

Z polecenia późniejszego rektora o. dr. Władysława Kowalaka (1933-2015) w 1971 roku została ona przebudowana, ale już po dziewięciu latach z inicjatywy o. rektora mgr. Mariana Faliszka oraz dyrektora biblioteki o. dr. Konrada Kelera (1948-2018) dokonano gruntownej modernizacji czytelni. Dobudowano antresolę z dodatkowymi stanowiskami dla czytelników i regałami dla oprawionych tytułów czasopism.

Fot. 2. Czytelnia Seminarium w Pieniężnie (Archiwum SVD, Pieniężno).

Dzięki tej modernizacji czytelnia zwiększyła znacznie swą powierzchnię i obecnie liczy 105 m². Na parterze przygotowano nowe regały dla kilkudziesięciu działów nauki oraz bieżących numerów czasopism. Z biegiem czasu zainstalowano wielofunkcyjną kopiarkę, skaner oraz komputer¹¹.

¹¹Na 2023 rok zaplanowana jest wymiana okien w czytelni i inne mniejsze

5. Zbiór starodruków

Cenną grupę książek w Bibliotece MSD stanowi zbiór starodruków. Prawdopodobnie już od jej założenia osobno przechowywano starodruki przywiezione z innych domów werbistowskich w Polsce, względnie ofiarowane przez darczyńców. Jest rzeczą bardzo prawdopodobną, że niektóre starodruki dostały się do Pieniężna (via Nysa) z Rybnika z przedwojennej biblioteki o. Emila S. Drobneho SVD (Arlik, 1995, k. 214). M.M. Palica w swojej publikacji (2016, s. 40) wymienia niektóre bezcenne pozycje kolekcji bibliofilskiej o. E. Drobneho, które po wojnie częściowo zostały przekazane do Domu Misyjnego Świętego Krzyża w Nysie. Dopiero jednak o. dr Piotr Artur Sokołowski jako dyrektor biblioteki przeniósł je do osobnego pomieszczenia i odpowiednio zabezpieczył. Zbiór ten, zwłaszcza w porównaniu z wieloma kolekcjami starodruków w bibliotekach diecezjalnych, seminarijnych i klasztornych w Polsce, jest bardzo skromny, gdyż liczący zaledwie 280 starodruków.

Krótko po swoim przejęciu obowiązków dyrektora biblioteki o. dr Michał Studnik zabrał się za konserwację i prawidłowe zabezpieczenie zbioru starodruków. Wczesną wiosną 2015 roku z pomocą pani mgr Izabeli Damulewicz, specjalizującej się w konserwacji starodruków, przygotowano ponad 100 najbardziej uszkodzonych obiektów do dezynfekcji tlenkiem etylenu, którą przeprowadzono w Bibliotece Pedagogicznej w Elblągu.

Od 2016 roku panią mgr I. Damulewicz wspierała w pracy druga konserwatorka - pani mgr Katarzyna Kresymon. Żmudne czynności konserwatorskie były przeprowadzane dorywczo i uzupełniane fachową dokumentacją (w tym fotograficzną) każdej księgi.

Najbardziej zniszczone księgi (w liczbie około 60 egzemplarzy) zostały umieszczone w specjalnych pudłach konserwatorskich. Wszystkie te prace pomyślnie ukończono we wrześniu 2019 roku.

Fot. 3. Prace konserwatorskie starodruków (Archiwum SVD, Pieniężno).

6. Czasopisma

Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księża Werbistów gromadzi w swoich zbiorach czasopisma, które są cennym materiałem w rozwoju intelektualnym środowiska zakonnego, a szczególnie w pracy

Fot. 4. Prace konserwatorskie starodruków (Archiwum SVD, Pieniężno).

badawczej pracowników naukowych i studentów. W związku z tym staramy się o kompletność roczników i regularność wpływu również w tym zakresie. Prenumerujemy 115 tytułów (nie licząc 63 tytułów niekompletnych).

7. Przynależność do Federacji Bibliotek Kościelnych „FIDES” i działalność Biblioteki MSD

Należy choć wspomnieć, że krótko po zawiązaniu się w 1991 roku Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” obie biblioteki MSD, tzn. *Philosophicum* w Nysie i *Theologicum* w Pieniężnie¹², przystąpiły w 1996 roku do Federacji jako jej aktywni członkowie. Biblioteka MSD

¹²W 1982 roku ze względu na wysoką liczbę alumnów w Pieniężnie postanowiono pierwsze dwa roczniki przenieść do domu Dobrego Pasterza w Nysie, jednak już po 16 latach z powodu zbyt niskiej liczby alumnów trzeba było te dwa roczniki przenieść z powrotem do Pieniężna, a wraz z nimi większą część tamtejszej biblioteki seminaryjnej oraz przejęty wcześniej przez bibliotekę księgozbiór psychologiczno-pedagogiczno-katechetyczny o. M. Studnika, liczący około 3 500 woluminów.

Księżę Werbistów włączyła się też wówczas w katalogowanie zbiorów w programie MAK. Aktualnie posługujemy się jego wersją 4.3. Cały opracowany komputerowo księgozbiór (nie licząc podręczników, starodruków i czytelni) liczy obecnie 110 000 woluminów.

Biblioteka MSD pomimo różnorodnych ograniczeń, jak np. krótka historia, niekorzystna lokalizacja geograficzna i inne, stara się dobrze wypełniać swoją misję naukową i kulturotwórczą. Świadczy o tym fakt, że jej czytelnikami są nie tylko studenci MSD (zwłaszcza piszący prace magisterskie), wykładowcy seminaryjni, ale również werbistowscy wykładowcy z innych uczelni (głównie z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie oraz Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), a ponadto doktoranci różnych szkół wyższych. Wśród licznych stałych czytelników nie można pominąć dość okazałej grupy czytelników świeckich, korzystających z naszej biblioteki bądź to w celach naukowych, bądź też zainteresowanych problematyką teologiczną, względnie innymi dziedzinami.

Bibliografia

- Arlik J., 1995, *Drobny Emil SVD*, w: Łukaszyk R. i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 4, TN KUL, Lublin, k. 214.
- Konieczka B., 1978, *Zbiory biblioteczne Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego (werbistów)*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, nr 37, s. 261-270.
- Kupisiński Z., 2006, *Łysik Stefan SVD*, w: Wilk S. i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 11, TN KUL, Lublin, k. 659-660.
- Palica M.M., 2016, *Wielki Drobny. O. Emil Stanisław Drobny SVD (1889-1948)*, Referat Misyjny Księżę Werbistów, Muzeum Misyjno-Etnograficzne Księżę Werbistów, Pieniężno.
- Piskorek I. (red.), 2020, *Stulecie Domu Misyjnego św. Wojciecha w Pieniężnie (1920-2020)*, Verbinum, Górna Grupa.
- Piskorek I. i Studnik M., 1991, *Sprawozdanie z działalności naukowo-dydaktycznej Misyjnego Seminarium Duchownego Księżę Werbistów za rok akademicki 1989/1990*, Nurt SVD, t. 52, nr 1, s. 1001-1010.
- Rivinius K.J., 1996, *Historia Domu świętego Krzyża od powstania do 1945 roku*, w: Studnik M. i Tyczka J. (red.), *Głosili Słowo Boże. (Dz 13,5). Stulecie Domu Misyjnego św. Krzyża w Nysie 1892-1992, Księga pamiątkowa, Materiały i Studia Księżę Werbistów*, t. 43, Warszawa, s. 46.

- Sołoducha I., 2004, *Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w latach 1990-2000*, praca licencjacka, Warszawa, s. 27.
- Studnik M., 2020, *Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie*, Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych, r. 26, nr 1, s. 55-66.
- Śliwka E., 1986, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1919-1982)*, Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów, Pieniężno.
- Wojciechowski J., 2001, *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.